

Një e drejtë për të gjithë, por një privilegj për të përzgjedhur - e drejta e votës të personave me aftësi të kufizuara

Sfidat dhe barrierat me të cilat përballen votuesit me aftësi të kufizuara në Bashkimin Evropian dhe Maqedoninë e Veriut

Autori:
Ardita Vejseli

Shkup, dhjetor 2023

Ky dokument i shkurtër ofron një pasqyrë në lidhje me të drejtën e votës të personave me aftësi të kufizuara në Bashkimin Evropian dhe në Maqedoninë e Veriut, në kontekstin e dispozitave të Ligjit të ri zgjedhor të propozuar të BE-së dhe gjendjes aktuale në Maqedoninë e Veriut në prag të zgjedhjeve të ardhshme në vitin 2024.

HYRJE

Viti 2024 parashikohet të jetë një vit zgjedhor në mbarë botën.¹ Në Bashkimin Evropian (BE), zgjedhjet evropiane janë planifikuar të mbahen në fillim të qershorit.² Në Maqedoninë e Veriut, zgjedhjet presidenciale dhe parlamentare janë planifikuar të mbahen në prill dhe maj.³ Megjithatë zgjedhjet janë gur-themeli i demokracisë, është vënë re se një numër i madh i personave me aftësi të kufizuara nuk do të mund të marrin pjesë në zgjedhjet e vitit 2024 për shkak të barrierave në aspektin e aksesueshmërisë dhe aftësisë afariste.⁴ Ky dokument i shkurtër ofron një pasqyrë në lidhje me të drejtën e votës të personave me aftësi të kufizuara në Bashkimin Evropian dhe në Maqedoninë e Veriut, në kontekstin e dispozitave të Ligjit të ri zgjedhor të propozuar të BE-së dhe gjendjes aktuale në Maqedoninë e Veriut në prag të zgjedhjeve të ardhshme në vitin 2024.

Edhe pse votimi nuk është mjet i vetëm për pjesëmarrje dhe angazhim politik, ai paraqet një metodë të rëndësishme për pjesëmarrje politike,⁵ veçanërisht për personat me aftësi të kufizuara. Konventa për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara (KDPAK) përcakton se shtetet duhet t'i garantojnë të drejtat politike personave me aftësi të kufizuara në baza të barabarta me të tjerët dhe duhet të marrin masa për të siguruar procedura, lehtësira dhe materiale të përshtatshme dhe të aksesueshme; të mbrojnë të drejtën e votës me votim të fshehtë; dhe nëse është e nevojshme dhe me kërkesën e personave të lejohet ndihmë gjatë votimit nga një person i zgjedhur. ⁶ Dispozitat e KDPAK-ut janë kyçe për krijimin e një shoqërie gjithëpërfshirëse dhe tejkalimin e barrierave për pjesëmarrje me të cilat përballen personat me aftësi të kufizuara. Për më tepër, e drejta e votës merret parasysh së bashku me të drejtat e tjera si: aksesueshmëria, barazia dhe mosdiskriminimi, njohja e barabartë para ligjit dhe liria e

1 Doug Saunders, "Opinion: Gjysma e Botës mban zgjedhjet në vitin 2024. E ardhmja e demokracisë varet nga rezultati" The Globe and Mail (29 dhjetor 2023) < <https://www.theglobeandmail.com/opinion/article-half-the-world-is-holding-elections-in-2024-democracys-future-është/>>.

2 "Zgjedhjet e ardhshme në BE do të mbahen midis 6 dhe 9 qershor të vitit 2024" Euronews (13 dhjetor 2023) < <https://www.euronews.com/my-europe/2023/05/17/the-next-elections-to-parlamenti-evropian-do-mbahet-midis-6-9-qershor-2024>>.

3 "Më 8 maj do të ketë votime në zgjedhje të dyfishta - ka rënë marrëveshja në takimin e liderëve" Radio Evropa e Lirë (4 dhjetor 2023) <<https://www.slobodnaevropa.mk/a/na-8-maj-kje-se-glasa-na-dvojni-izbori-padna-dogovor-na-liderskata/32713325.html>>.

4 "Votuesit me aftësi të kufizuara në Bashkimin Evropian ndoshta nuk do të mund të marrin pjesë në zgjedhjet për PE në vitin 2024" (Inclusion Europe , 24 nëntor 2022) < <https://www.inclusion-europe.eu/2024-eu-elections-and-paafësia-të-drejtat-në-votim/>>.

5 Armin Rabic, Alejandro Moledo dhe Michael Lidauer, "Zgjedhje gjithëpërfshirëse? Rasti i personave me aftësi të kufizuara në Bashkimin Evropian " (2023) Në Gazetën jug-afrikane për marrëdhënie ndërkombëtare 535. faqe 536

6 Konventa për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara 2008 (A/RES/61/106). Neni 29 (a) (i) (ii) (iii)

informimit. Kufizimet e këtyre të drejtave ndikojnë seriozisht dhe krijojnë pengesa në suhtrimin e të drejtës së votës për personat me aftësi të kufizuara.⁷ Për më tepër, KDPAK është ligjërish i detyrueshëm për shtetet që e kanë ratifikuar atë, kështu që dispozitat kombëtare dhe rajonale duhet të jenë në përputhje me detyrimet e mësipërme të shteteve. Përfshirja dhe pjesëmarrja e të gjithë individëve në shoqëri është gur-themeli i demokracisë, prandaj zgjedhjet e aksesueshme dhe gjithëpërfshirëse janë një aspekt kyç i demokracisë dhe sundimit të së drejtës në një shtet.

NJË VALË E RE PËR VOTUESIT ME AFTËSI TË KUFIZUARA NË BE

Në zgjedhjet e kaluara në BE, personat me aftësi të kufizuara u përballën me shumë pengesa në ushtrimin e të drejtës së tyre votuese. Në vitin 2019, vlerësohet se rreth 800,000 qytetarë të BE-së me aftësi të kufizuara nuk ishin në gjendje të merrnin pjesë në zgjedhjet për Parlamentin Evropian, pasi u përballën me barriera të natyrës teknike, infrastrukturore dhe ligjore.⁸ Një nga pengesat më të mëdha vazhdon të jetë aksesimi, duke përfshirë qendrat e votimit, kabinetat e votimit, makinëritë dhe korrespondencën si dhe informacionet që duhet t'u shpërndahen votuesve.⁹ Adaptimi adekuat është përmirësuar me ndihmën e organizatave për personat me aftësi të kufizuara, por, megjithatë, mbetet sfida mbasi ndryshon nga një shtet anëtar në tjetrin.

Në vitin 2022, Parlamenti Evropian miratoi një draft të një rezolute ligjore me të cilën propozohet shfuqizimi i Ligjit Zgjedhor Evropian të vitit 1976 me një Rregullore të re të Këshillit.¹⁰ Propozimi është i rëndësishëm për miratimin e reformave kyçe dhe të nevojshme me qëllim që zgjedhjet evropiane të jenë të aksesueshme dhe gjithëpërfshirëse. Në këtë drejtim, rekomandimet e Forumit Evropian për Aftësi të Kufizuara¹¹ patën një ndikim të madh në formulimin e dispozitave. Draft rezoluta ligjore fokusohet në disa aspekte. Neni 4 parashikon që qytetarët e BE-së nga moshja 16 vjeçare, përfshirë edhe personat me aftësi të kufizuara, pavarësisht nga aftësia e tyre afariste, mund të votojnë në zgjedhjet për Parlamentin Evropian. Neni 7 fokusohet në aksesueshmërinë dhe i detyron shtetet anëtare të sigurojnë akses të barabartë të personave me aftësi të kufizuara në materialet përkatëse, në objektet dhe vendet e votimit; shtetet anëtare duhet të krijojnë kushte të përshtatshme për të lehtësuar ushtrimin e të drejtës së votës të personave me aftësi të kufizuara në mënyrë të pavarur dhe të fshehtë; dhe për të siguruar që, me kërkesën dhe me zgjedhjen e personave, të marrin ndihmë gjatë votimit. Për më tepër, shtetet anëtare duhet të sigurojnë që votimi përmes postës të jetë i aksesueshëm për personat me aftësi të kufizuara. Duke qenë se BE-ja ka ratifikuar KDPAK-un, dispozitat e propozuara të rregullores pasqyrojnë detyrimet e përcaktuara nga KDPAK. Legjislacioni i propozuar, i cili përfaqëson një hap kyç përpara për votuesit me aftësi të kufizuara, ende nuk është miratuar nga Këshilli Evropian dhe shtetet anëtare,¹² megjithatë, procesi ka ngecur për shkak të mbështetjes së kufizuar për shkak të konsideratave të tjera politike dhe kohës së pamjaftueshme për miratim para zgjedhjeve evropiane.¹³ Forumi Evropian për Aftësi të Kufizuara e konfirmoi rëndësinë e harmonizimit

7 Rabic, Moledo dhe Lidauer (n 1). faqe 537.

8 Komiteti Evropian Ekonomik dhe Social, "E drejta reale e personave me aftësi të kufizuara për të votuar në zgjedhjet e Parlamentit Evropian (Raport Informativ)" (2019) SOC/554 <<https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/information-reports/real-right-persons-disabilities-vota-raporti-informacion-i-parlamentit-evropian>>. faqe 4-5, seksioni . 2

9 Alejandro Moledo dhe Marin Uldry, Raporti i të Drejtave të Njeriut mbi Pjesëmarrjen Politike të Personave me Aftësi të Kufizuara (Forumi Evropian për Aftësi të Kufizuara 2022) Numri 6 <<https://www.edf-feph.org/publications/human-rights-report-2022-political-pjesemarrja-e-personave-me-paaftesi/>>. faqe 15

10 Parlamenti Evropian, "Rezoluta legjislativ e Parlamentit Evropian e 3 majit të vitit 2022 mbi propozimin për një Rregullore të Këshillit për zgjedhjen e anëtarëve të Parlamentit Evropian me votim të drejtpërdrejtë universal, duke shfuqizuar Vendimin e Këshillit (76/787/ECSC, EEC, Euratom) dhe Akti për zgjedhjen e anëtarëve të Parlamentit Evropian me votim të drejtpërdrejtë universal, bashkangjitur këtij vendimi (2020/2220(INL) - 2022/0902(APP))" <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0129_EN.html>.

11 Forumi Evropian për Aftësi të Kufizuara, 'Reforma e Ligjit Zgjedhor të BE-së - Dokument për pozicionet e Forumit Evropian për Aftësi të Kufizuara' (2021) <<https://www.edf-feph.org/publications/edf-position-paper-on-the-reform-of-the-ligji-zgjedhor-i-bashkimit-evropian/>>.

12 Maria Díaz Grego, "Drejt rregullave të reja për zgjedhjet evropiane?" (Think Tank | Parlamenti Evropian 2022) <[https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2022\)729403](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2022)729403)>.

13 Esther Zalan, "Nuk ka shumicë për reformat për zgjedhjet e Parlamentit Evropian në vitin 2024" (EUobserver , 27 qershor 2023) < <https://euobserver.com/eu-political/157199>>.

Eleonora Vasquez, RREKJE: Shumica e vendeve lëkundet në lidhje me reformat e të drejtës zgjedhore të BE-së (Euractiv , 5 korrik 2023) < <https://www.euractiv.com/section/elections/news/leak-most-countries-hesitant-about-eu-electoral-reforma-ligjore/>>.

të legjislationit zgjedhor të BE-së me KDPAK-un, pasi masat e parashikuara me legjislationin do të kontribuojnë ndjeshëm në zgjedhjet e aksesueshme në Parlamentin Evropian dhe në shtetet anëtare përmes mjeteve të nevojshme alternative të votimit, duke përfshirë: votimin e aksesueshëm përmes postës, zgjedhja e lirë e ndihmës nëse është e nevojshme dhe votimi pavarësisht aftësive afariste.¹⁴

Në Strategjinë e tij për Aftësi të Kufizuara të vitit 2021, Komisioni Evropian deklaroi se do të punojë së bashku me shtetet anëtare për të siguruar pjesëmarrjen e personave me aftësi të kufizuara në baza të barabarta me të tjerët në zgjedhjet evropiane të aksesueshme dhe për të përpiluar një udhëzues për praktikatat e mira zgjedhore.¹⁵ Para zgjedhjeve të qershorit të vitit 2024, Komisioni Evropian ka publikuar një Udhëzues për praktikatat e mira zgjedhore në shtetet anëtare në lidhje me pjesëmarrjen e qytetarëve me aftësi të kufizuara në procesin zgjedhor. Ky vjen si një hap pozitiv për të shfaqur praktikatat pozitive të ndërmarra deri më tani për të minimizuar diskriminimin me të cilin përballen personat me aftësi të kufizuara. Siç përshkruhet në Udhëzues, masat e marra nga shtetet anëtare përfshijnë praktikatat për votimin e hershëm dhe procedurat alternative të votimit, duke përfshirë votimin paraprak personal, votimin përmes postës, on-line votimin, mobil-votimin, votimin jashtë premisave të vendvotimeve, ndryshimi ose zgjedhje e vendeve të votimit, votim i asistuar nga një person të zgjedhur vullnetarisht nga votuesi, aksesueshmëria e mjeteve ndihmëse si Shkrimi Braill, QR-kodet, udhëzues të mëdhenj të printuar dhe audio dhe udhëzime lehtë të lexueshme, zarfa me shkrimin Braill, matrica prekëse, lupë zmadhuese, ndriçime plotësuese, vegla të shkrimit dhe printimit, procedura për kërkimin e adaptimit të përshtatshëm.¹⁶ Përveç kësaj, rekomandimet e dhëna nga Udhëzuesi i tejkalojnë masat praktike. Me fjalë të tjera, e thekson nevojën e trajnimit të personave që punojnë në vendet e votimit, zyrtarët zgjedhorë dhe të tjerëve të përfshirë në çështje të ndryshme si: ndërgjegjësimi për të drejtat zgjedhore të personave me aftësi të kufizuara, përshtatja përkatëse, udhëzimi gjuhësor, mbështetja, krijimi i vendeve të qarta për informimin e qytetarëve. Për më tepër, gjithashtu siguron një kornizë konkrete të veprimeve që duhet të merren para, gjatë dhe pas zgjedhjeve, së bashku me shembuj të listës së kontrollit.¹⁷ Rekomandimi i fundit i Komisionit Evropian i inkurajon më tej shtetet anëtare për të shfrytëzuar Udhëzuesin dhe të ndjekin kornizat e parashikuara për t'i bërë proceset zgjedhore gjithëpërfshirëse dhe për ta mbështetur pjesëmarrjen e votuesve me aftësi të kufizuara.¹⁸

VOTUESIT ME AFTËSI TË KUFIZUARA NË MAQEDONINË E VERIUT

Personat me aftësi të kufizuara në Maqedoninë e Veriut përballen me disa pengesa kur bëhet fjalë për ushtrimin e të drejtës së tyre votuese. Këshillat e votimit kanë pikëpamje të pafavorshme për personat me aftësi të kufizuara psikosociale dhe/ose me pengesa në mësim që marrin pjesë në procesin zgjedhor. Në vazhdimësi identifikohet paaksesueshmëria në zyrat e partive politike dhe vendet e votimit.¹⁹ Përveç kësaj, ka mungesë të njohurive bazë për mekanizmat dhe të drejtat ndërkombëtare të personave me aftësi të kufizuara nëse ata mund të votojnë nga shtëpia si nga ana e zyrtarëve dhe nga vetë personat me aftësi të kufizuara.

Në një seri zgjedhjesh gjatë tetë viteve të fundit, barrierat kanë vazhduar. Gjatë zgjedhjeve të vitit 2016, 30% e qytetarëve me aftësi të kufizuara deklaruan se nuk mund të realizojnë të drejtën e tyre të votimit për shkak të paaksesueshmërisë së vendeve të votimit. Vetëm 9% e personave me aftësi të kufizuara

14 Moledo dhe Uldry (n 9). faqet 95 – 98

15 Komisioni Evropian, "Strategjia e Bashkimit për Barazinë për të Drejtat e personave me Aftësi të Kufizuara 2021-2030" (2021) <<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8376&furtherPubs=yes>>.

16 Komisioni Evropian, "Udhëzues për praktikatat e mira zgjedhore në shtetet anëtare në lidhje me pjesëmarrjen e qytetarëve me aftësi të kufizuara në procesin zgjedhor | Komisioni Evropian" (2023) <https://commission.europa.eu/document/66b9212e-e9b0-409d-88a3-c0e505a5e670_en>. faqet 31-32

17 E njëjta . faqe 35 -37

18 Komisioni Evropian, "Rekomandimi i Komisionit (BE) 2023/2829 i datës 12 dhjetor 2023 mbi proceset zgjedhore gjithëpërfshirëse dhe të qëndrueshme në Bashkimin Evropian dhe përmirësimin e natyrës evropiane dhe zbatimin efikas të zgjedhjeve për Parlamentin Evropian" (2023) C/2023/8626 <<http://data.europa.eu/eli/reco/2023/2829/oj/eng>>. paragrafi 8. Në lidhje me Rekomandimin e Komisionit Evropian, Forumi Evropian për Aftësi të Kufizuara reagoi ndaj trajtimit të pamjaftueshëm me barrierat ligjore siç është heqja individuale e të drejtave zgjedhore për personat me aftësi të kufizuara intelektuale dhe psiko-sociale. Për më shumë shihni: <https://www.edf-feph.org/commission-recommendations-insufficiently-address-electoral-rights-of-persons-with-disabilities/>

19 Biljana Kotevska dhe të tjerët, "Kontributi kombëtar - Franet ndaj Raportit për të Drejtat Fundamentale për vitin 2023 -Maqedonia e Veriut" (Instituti për Politikë Evropiane (EPI) - Shkup 2023) <https://epi.org.mk/wp-content/uploads/frr_2023_north_macedonia_en.pdf>. faqe 46

konsiderojnë se informacionet gjatë zgjedhjeve janë të aksesueshme dhe të disponueshme.²⁰ Për më tepër, përveç barrierave fizike të pranishme në vendet e votimit, nuk janë zbatuar ndryshime për adaptimin e personave me aftësi të kufizuara shqisore, siç janë programet zanore për kutitë elektronike të votimit, formatet e shkrimit dhe shenjave të Brailit.²¹ Në zgjedhjet presidenciale të vitit 2020, megjithëse u bënë disa përmirësime, megjithatë nuk u instaluan fletët e votimit me shkrimin Brail dhe tabelat e votimit, madje edhe kur u instaluan, shkrimi Brail nuk ishte i lexueshëm; qasja fizike në objektet u reduktua për shkak të mungesës së rampave kurse vendet e votimit nuk ishin në katin përdhës. Gjatë fushatave mediatike dhe emisioneve politike, vetëm dy media kishin përkthim kurse vetëm një kishte gjuhën e shenjave.²² Gjithashtu, 22% e personave me aftësi të kufizuara nuk u lejuan të votonin me asistencë.²³ Gjatë zgjedhjeve të vitit 2021, misioni i vëzhgimit të zgjedhjeve të ODIHR rekomandoi që të ndërmerren masa shtesë nga pushtetet shtetërore dhe lokale për të siguruar akses të pavarur për personat me aftësi të kufizuara.²⁴

Në ngjarjet e fundit lidhur me të drejtën e votës, një pikë kthese ka ndodhur me vendimin e gjykatës me të cilin konfirmohet mungesa e aksesit dhe adaptimit të duhur me të cilit janë ballafaquar personat me aftësi të kufizuara gjatë zgjedhjeve në Maqedoninë e Veriut. Në fillim të vitit 2023, Gjykata Themelore në Shkup konstatoi se është bërë diskriminim i drejtpërdrejtë nga Qeveria e Maqedonisë së Veriut dhe nga Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve, pasi nuk kanë ndërmarrë veprime për përshtatjen e infrastrukturës dhe hapësirës në dhe në një pjesë të vendvotimeve dhe e kanë shkelur parimin e adaptimit të duhur. Në këtë mënyrë, të akuzuarit, e pamundësonin ushtrimin e të drejtës së votës për personat me aftësi të kufizuara dhe në këtë mënyrë pengonin pjesëmarrjen aktive të personave me aftësi të kufizuara në jetën politike të shtetit.²⁵ Vendimi është konfirmuar në tërësi nga Gjykata e Apelit në Shkup, e cila thekson se Qeveria dhe Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve janë të obliguara që të sigurojnë qasje adekuate për personat me aftësi të kufizuara mbi baza të barabarta me të tjerët, t'i respektojnë ligjet përkatëse dhe mekanizmat ndërkombëtarë, dhe në kuadër të kompetencave të tyre të ndërmarrin veprime të duhura për përshtatje dhe aksesueshmëri. Konkretisht në kuadër të këtyre obligimeve, Gjykata konstatoi se të akuzuarit duhet të ofrojnë akses në rrugë të sheshta, vende parkimi të shënuara në mënyrë të përshtatshme me ngjyra me kontrast të lartë; të vendosin shenja dhe numra në një vend të dukshëm në një format të madh me kontrast të lartë ose sinjalizim zanor deri në vendet e votimit; të sigurojë qasje deri në vendet e votimit duke vendosur kangjella përgjatë shkallëve dhe mureve; të vendosin rampa të aksesueshme, kangjella, hyrje më të gjera, të sigurojnë një ashensor ose platforma të aksesueshme në një nivel të përshtatshëm dhe me shkallë; të sigurojnë akses deri në vendet e votimit, ndriçimin e barabartë të tyre, lëvizjen e mobiljeve për të mundësuar lëvizje më të madhe; të vendosin paravane të përshtatura në mënyrë përkatëse për votim dhe t'i vendosin kutitë e votimit në një lartësi të përshtatshme për personat me aftësi të kufizuara fizike.²⁶

Një hap përpara në përmirësimin e gjendjes së personave me aftësi të kufizuara në ushtrimin e të drejtave të tyre, përfshirë edhe të drejtën e votës në zgjedhje, është Strategjia e re Kombëtare për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara për periudhën e viteve 2023-2030 me një Plan Veprimi që Qeveria e miratoi në dhjetor të vitit 2023 dhe bazohen në dispozitat e KDPAK-ut dhe në Strategjinë Evropiane

20 Elena Koçoska, "Analiza e pjesëmarrjes politike të personave me aftësi të kufizuara" (OSBE - Shkup 2017) <https://www.osce.org/files/Analysis%20of%20the%20Political%20Participation%20of%20PwDs_ENG.pdf>. faqe 41

21 E njëjta . faqe 35

22 Blagica Dimitrovska dhe Tatjana Arsovska " E drejta e votës të personave me aftësi të kufizuara - Monitorimi i zgjedhjeve parlamentare 2020 " (Westminster Democracy Foundation , Maqedonia e Veriut 2021) <https://www.wfd.org/what-we-do/resources/making_-e_drejtë-votë-aksesueshme-të_gjithë-pwds-vëzhgoni-zgjedhjet_parlamentare-veri_>. faqet 16-18

23 E njëjta . faqe 48.

24 "Republika e Maqedonisë së Veriut, zgjedhjet lokale, 17 dhe 31 tetor 2021. - Raporti përfundimtar i misionit të vëzhgimit të zgjedhjeve të ODIHR" (Zyra për Institutio-net Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut 2021) <<https://www.osce.org/odihr/elections/north-macedonia/514666>>. faqe 33

25 "Qeveria dhe Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve kanë kryer diskriminim të drejtpërdrejtë ndaj personave me aftësi të kufizuara gjatë ushtrimit të së drejtës së tyre të votës " (faqe zyrtare e Komitetit të Helsinkit për të Drejtat e Njeriut të Republikës së Maqedonisë , 9 janar 2022) <<https://mhc.org.mk/news/vladata-i-drzhavnata-izborna-komisija-storile-direktna-discriminacija-vrz-licata-so-poprechenost-pri-ostvaruvanje-na-nivoto-pravo-na-glas/?fbclid=IwAR3qrz7Rz5U6DB-B100L60DB60DB60F6Df7p2CTH9njMBH2xJmwdK0U>> .

26 "Është konfirmuar diskriminimi i drejtpërdrejtë ndaj personave me aftësi të kufizuara në ushtrimin e të drejtës së tyre të votës nga Qeveria dhe Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve" (Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut , 20 dhjetor 2023) <<https://mhc.org.mk/en/lajme-alq-gjykata-apeli-konfirmoi-qe-komisioni-zgjedhje-qe-veritare-dhe-shtetedor-drejtperdrejt-diskriminuan-personat-me-aftesi-ne-aksesin-e-tyre-ne-votim.-proces/>> .

për Aftësi të Kufizuara.²⁷ Strategjia ka nëntë fusha prioritare, nga të cilat fusha prioritare numër një është aksesueshmëria, kurse fusha prioritare numër dy është barazia, aksesin në drejtësi dhe pjesëmarrja aktive në jetën publike dhe politike.²⁸ Janë planifikuar aktivitete për tejkalimin e sfidave në lidhje me vendet e votimit të paaksesueshme, informacionet, si dhe aksesin e kufizuar në regjistrimin e votuesve. Plani i veprimit parashikon më shumë aktivitete me tregues, me ç'rast treguesi i parë dhe themelor është përcaktimi i nevojës së ndryshimit të Kodit Zgjedhor dhe Ligjit për Partitë Politike, me qëllim që të rritet pjesëmarrja e personave me aftësi të kufizuara në jetën politike dhe publike; heqja e barrierave dhe sigurimi i vendeve të aksesueshme për ushtrimin e të drejtës së votës (shkolla të rinovuara me aksesueshmëri të përmirësuar dhe vende alternative të votimit të siguruara pas regjistrimit paraparak); krijimi i materialeve të aksesueshme dhe sigurimi i informacioneve në formate të aksesueshme për ushtrimin e së drejtës së votës (materiale informative të përshtatura në katër formate të aksesueshme (lehtë për t'u lexuar, format audio, gjuha e shenjave, shkrimi Brail)).

PRA, CILA ËSHTË GJENDJA E VOTUESVE ME AFTËSITË KUFIZUARA DHE ÇFARË MË PAS?

Pavarësisht përpjekjeve për të minimizuar barrierat për pjesëmarrje, personat me aftësi të kufizuara e gjejnë veten ende në margjinat e shoqërisë, veçanërisht kur bëhet fjalë për aksesin në jetën politike. Këtë e kanë dëshmuar zgjedhjet e paaksesueshme ndër vite. Duke qenë se viti 2024 rezulton të jetë një vit zgjedhor, me rëndësi thelbësore është që legjislacioni kombëtar dhe rajonal të harmonizohet me dispozitat e KDK-ut. Pastaj, pas harmonizimit duhet pasuar implementimi. Në Maqedoninë e Veriut, Strategjia e re për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara dhe vendimi i gjykatës për paaksesueshmërinë janë tregues në kohë që Qeveria dhe Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve të marrin masat e nevojshme deri në zgjedhjet në mesin e vitit 2024. Për më tepër, institucionet e përfshira që janë përgjegjëse për zbatimin e aktiviteteve të parashikuara në Strategjinë për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara duhet të raportojnë në mënyrë transparente për aktivitetet e ndërmarra dhe të përditësojnë periodikisht Planin e Veprimit. Kjo është e rëndësishme sepse Plani aktual i Veprimit parashikon veprime që në masë të madhe ndikojnë në atë se si zgjedhjet dhe votimi do të funksionojnë për personat me aftësi të kufizuara deri në vitin 2030. Disa nga afatet kohore të parashikuara në Planin e Veprimit nuk korrespondojnë me nevojat e menjëhershme të personave me aftësi të kufizuara për të ushtruar të drejtën e tyre të votës në prill dhe maj, prandaj Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve duhet të marrë masa shtesë dhe të përshtatshme për të përmbushur nevojat e aksesueshmërisë, siç janë materiale informative të adaptuara në katër formate të aksesueshme (lehtë për t'u lexuar, format audio, gjuha e shenjave, shkrimi Brail; si dhe trajnime për të angazhuarit në lidhje me fshehtësinë e votimit dhe ndihmën gjatë zgjedhjes sipas përzgjedhjes të personit me aftësi të kufizuara. Për më tepër, me fillimin e fushatave politike, patjetër duhet të sigurohet përfshirja dhe informacione të aksesueshme për personat me aftësi të kufizuara.

27 "Qeveria miratoi Strategjinë e re Kombëtare për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara 2023-2030" (Radio MOF , 29 dhjetor 2023) <<https://www.radiomof.mk/vladata-ja-usvoi-novata-nacional-na-strategjia-za-pravata-na-licata-so-poprechenost-2023-2030/>>.

28 Deri më tani, teksti përfundimtar i Strategjisë Kombëtare për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara për periudhën e viteve 2023-2030 me Planin e Veprimit të saj nuk është publikuar, por drafti i Strategjisë mund të shihet në faqen zyrtare të Regjistrimit Elektronik Kombëtar: <https://ener.gov.mk/Default.aspx?item=new-documentdetails&detailid=61>

